

JURIDISKA FAKULTETEN

vid Lunds universitet

Frida Meiby

Indiciebevisning i brottmål: Pusselbitarna som faller förövaren

En rättsvetenskaplig studie om bevisprövning och rättstillämpning av indiciebevisning i ljuset av Högsta domstolens vägledande avgöranden

LAGF03 Rättsvetenskaplig uppsats

Kandidatuppsats på juristprogrammet

15 högskolepoäng

Handledare: Sverker Jönsson

Termin: VT23

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	3
FÖRKORTNINGAR	4
1. INLEDNING	5
1.1 Bakgrund	5
1.2 Syfte och frågeställningar.....	6
1.3 Avgränsningar.....	6
1.4 Metod och material.....	7
1.5 Forskningsläge	8
1.6 Disposition	8
2. BEVISNING I BROTTMÅL.....	9
2.1 Fri bevisprövning, bevisföring & bevisvärdering	9
2.2 Beviskravet i brottmål	10
3. INDICIEBEVISNING.....	12
3.1 Historisk tillbakablick	12
3.2 Definition	12
3.3 Beviskravet i förhållande till indiciebevisning	14
4. RÄTTSFALL	16
4.1 Mordet vid busshållplatsen	16
4.1.1 Bakgrund till målet	16
4.1.2 Tingsrätten.....	16
4.1.3 Hovrätten	17
4.1.4 Högsta domstolen	17
4.1.5 Delanalys	20
4.2 Försök till mord på Årsta torg.....	22
4.2.1 Bakgrund till målet	22
4.2.2 Tingsrätten.....	23
4.2.3 Hovrätten	23
4.2.4 Högsta domstolens domskäl	23

4.2.5	Delanalys	26
5.	DISKUSSION OCH SLUTSATS	28
	KÄLLFÖRTECKNING	30

Summary

This essay pertains to the concept of circumstantial evidence and the confusion surrounding its definition. To fulfill the purpose of the essay, the examination of the evidentiary assessment of circumstantial evidence has been conducted. The purpose has been investigated based on the Supreme Court's rulings in case B 5952-21 "The murder at the Bus Stop" and case B 2354-22 "Attempted Murder at Årsta Torg." The two cases have been analyzed to observe how the legal practitioner has conducted the evidentiary assessment in cases solely relying on circumstantial evidence.

It is evident that circumstantial evidence is a concept with an unclear definition and usage. What is required for the standard of proof beyond reasonable doubt to be fulfilled in cases solely based on circumstantial evidence? There is uncertainty within the judicial system, and therefore, guidance from the Supreme Court has been called for.

To gain a better understanding of how the court proceeds with the evidentiary assessment, two legal cases have been analyzed. In both cases, the district court, court of appeals and the Supreme Court rendered different verdicts based on the same evidence, indicating deficiencies in the application. In the legal grounds of its judgements, the Supreme Court formulated important observations that can have significant implications for lower courts and potentially enable more guilty verdicts. In both cases, the Supreme Court conducts a thorough assessment of each individual piece of evidence and then make a comprehensive evaluation of all the evidence combined. This approach allows evidence with a low probative value to, together with other evidence, increase the overall probative value and thus fulfill the high standard of proof.

The Supreme Court does not actually introduce anything new regarding the legal situation, the valuable aspect lies in the clear structure that the court employs. First, the value of each piece of evidence should be assessed, and then a comprehensive evaluation is made where different pieces of evidence can interact and thereby reinforce each other.

The Supreme Court emphasizes the importance of assessing the existence of alternative perpetrators. Asp, who had a different opinion in the case of the shooting at the bus stop, considered that the investigation was deficient in following up on alternative hypotheses.

Sammanfattning

Uppsatsen behandlar begreppet indiciebevisning och förvirringen kring definitionen. För att uppfylla uppsatsens syfte har bevisprövningen av indiciebevisning undersökts. Syftet har utretts utifrån HD:s avgörande i mål B 5952-21 "Mordet vid busshållplatsen" och mål B 2354-22 "Försök till mord på Årsta torg". Rättsfallen har analyserats för att se hur rättstillämparen har utfört bevisprövningen och bevisvärderingen i mål med enbart indiciebevisning.

Det står klart att indiciebevisning är ett begrepp som har en oklar definition och användning. Vad krävs egentligen för att beviskravet ställt utom rimligt tvivel ska vara uppfyllt i fall med enbart indiciebevisning. Det råder en ovisshet bland aktörer inom rättsväsendet kring indiciebevisning och därav har vägledning från Högsta Domstolen efterlysts.

För att få en större förståelse för hur domstolen går tillväga i bevisprövningen har två rättsfall analyserats. I båda fallen har tingsrätten, hovrätten och HD dömt olika utifrån samma bevisning vilket tyder på bristerna i tillämpningen. HD formulerar i domskälen viktiga konstaterande som kan ha stor betydelse för underrätterna och eventuellt möjliggöra för fler fällande domar. I båda fallen gör HD en noggrann prövning av varje enskilt bevis för att sedan göra en sammanvägd bedömning av samtliga bevis. Tillvägagångssättet möjliggör för bevis med ett lågt bevisvärde att tillsammans med andra bevis öka bevisvärdet och därmed uppfylla det högt ställda beviskravet.

HD kommer egentligen inte med något nytt gällande rättsläget utan det viktiga är den tydliga strukturen som domstolen använder sig av som är det värdefulla. Först ska värdet av varje bevis prövas, och sedan görs en samlad prövning där olika bevis kan samverka och därmed förstärka varandra.

HD lägger stor betoning på vikten att bedöma om det finns alternativa gärningsmän. Asp som var skiljaktige i målet med skjutningen vid busshållplatsen, ansåg att utredningen var bristande i att följa upp alternativa hypoteser.

Förkortningar

Brå	Brottsförebyggande rådet
EKMR	Den europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna.
HD	Högsta domstolen
NFC	Nationellt forensiskt center
NJA	Nytt Juridiskt Arkiv I, Rättsfall från Högsta domstolen
RB	Rättegångsbalk (1942:700)
RF	Regeringsformen (1974:152)

1. Inledning

1.1 Bakgrund

En fjärdedel av det dödliga våld som inträffat i Sverige under perioden 2014–2017 härstammar från konflikter inom den kriminella sfären.¹ Samhället präglas alltmer av både kriminalitet och våld. Den ökade förekomsten av våldsamma handlingar från kriminella gäng, däribland skjutningar och sprängningar, tyder på en utveckling av en våldsspiral. Samtidigt som våldet trappas upp finns det en ökad rädsla för att träda fram som ögonvittne vid grov brottslighet. Enligt rapporter från Brottsförebyggande rådet sker även många brott som härstammar från kriminella kretsar på natten vilket kan vara en bidragande faktor till det begränsade antalet utomstående vittnen.²

Problematiken som uppstått är att många brott saknar direkt bevisning vilket kan förhindra domstolar från att nå fällande domar då det saknas tillräckligt med bevis. Det råder idag en osäkerhet kring vilka krav som kan ställas på indiciebevisning för att den ska kunna ligga till grund för en fällande dom.³ Det finns en ovisshet bland aktörer inom rättsväsendet kring indiciebevisning och därav har vägledning från Högsta domstolen (HD) efterlysts. Kraven på indiciebevisning samt hur bevisprövningen i fall som enbart bygger på indicier belyses särskilt i HD:s mål ”Mordet vid busshållplatsen” samt ”Försök till mord på Årsta torg” då tingsrätten och hovrätten har kommit till helt olika slutsatser utifrån samma underlag. Båda fallen överklagades till HD för att tydliggöra vilka krav som kan ställas på indiciebevisning för att det ska räcka för en fällande dom. Dessa två fall kommer att analyseras för att få klarhet i frågan kring indiciebevisning.

¹ Brå rapport 2020:4 s. 12.

² Ibid. s. 8.

³ Nordqvist (2021).

1.2 Syfte och frågeställningar

Framställningen syftar till att undersöka bevisprövningen av indiciebevisning i brottmål samt den osäkerhet som finns kring begreppet indiciebevisning. Syftet ska utredas i förhållande till HD:s avgörande i mål B 5952-21 ”Mordet vid busshållplatsen” och mål B 2354-22 ”Försök till mord på Årsta torg”.

För att uppfylla uppsatsens syfte utreds följande frågeställningar:

- Hur går domstolen tillväga i sin bevisvärdering i mål med enbart indiciebevisning?
- Innebär domarna i fråga en förändring i rättsläget gällande bevisprövning av indiciebevisning?

1.3 Avgränsningar

För att fokusera uppsatsen till frågeställningarna som belyses har flera avgränsningar gjorts. Framställningen har avgränsats till att enbart omfatta beviskraven i brottmål då dessa skiljer sig från kraven i tvistemål. Då fokus ligger på hur indiciebevisning bedöms i förhållande till bevisvärdering och beviskravet, har andra aspekter av bevisningsmetoder samt teorier bortsetts från. Andra principer eller metoder inom bevisning kommer inte att beröras i någon större utsträckning. Frågor om metodernas praktiska tillämpbarhet utelämnas. Detta beror på att det rör sig om omfattande områden som skulle kräva separata studier för att resultera i en fullständig redogörelse. Uppsatsen fokuserar på indiciebevisning och dess olika definitionerna samt distinktionen mellan de olika begreppen som används.

Analysen av rättsfall är av stor vikt för att uppfylla uppsatsens syfte. En avgränsning har gjorts gällande vilka rättsfall som behandlas i uppsatsen. Uppsatsen har sin utgångspunkt i mål B 5952-21 ”Mordet vid busshållplatsen” och mål B 2354-22 ”Försök till mord på Årsta torg”. Rättsfallen valdes då de är de senaste rättsfallen inom det aktuella området. Anledningen till att inte fler rättsfall analyseras är på grund av bristande utrymme. Slutsatserna kring

hur domstolarna värderar indiciebevisning kommer därav grunda sig i de rättsfall som analyseras.

1.4 Metod och material

För att uppnå uppsatsen syfte och besvara dess frågeställningar kring bevisvärdering i mål med enbart indiciebevisning används den rättsdogmatiska metoden. Metoden tillämpas i denna uppsats för att analysera och granska den gällande rätten ur ett allmänt kritiskt perspektiv. Den rättsdogmatiska metoden syftar till att förklara det rättsliga läget genom att applicera rättsregler på ett juridiskt problem. Lagtext, förarbeten, rättspraxis samt viss juridisk doktrin anses vara rättskällor som är allmänt accepterade inom svensk rätt.⁴ Rättskällorna undersöks och tolkas för att uppfylla uppsatsens syfte.⁵ Framställningen kommer inte i större utsträckning behandla lagtext eller förarbeten eftersom lagregleringen är bristande inom det aktuella området. Doktrin är därmed av väsentlig betydelse för uppsatsen.

Rättsfall från HD utgör en stor del av den analytiska delen av uppsatsen. Rättsfallen i fråga är HD:s avgörande i mål B 5952-21 ”Mordet vid busshållplatsen” och mål B 2354-22 ”Försök till mord på Årsta torg”. Urvalet av rättsfallen gjordes genom att ge företräde till nyare rättspraxis samt att prioritera fall som avgjorts av HD. De rättsfall som valts tar sikte på det som frågeställningen behandlar och fokuserar på bevisprövningen av indiciebevisning. Det bör noteras att det finns ett begränsat antal domar om bevisprövning då det är något som HD vanligtvis inte vill ta ställning till på grund av den fria bevisprövningen.

Doktrin från ett flertal författare används för att beskriva hur bevisningen i brottmål ser ut samt de krav som ställs på bevisningen för att säkerställa ett rättssäkert samhälle. Författare såsom Christian Dahlman har givit vägledning för att beskriva metoden för bevisvärdering i brottmål, Dahlmans litteratur är av relevans eftersom det är en relativt ny bok på området. Lars Holm-

⁴ Kleineman (2018). s. 21.

⁵ Ibid. s. 24.

gårds doktrin tillsammans med andra författare används för att nyansera bilden samt skapa en förståelse för definitionen av indiciebevisningen och de olika begreppen som används i sammanhanget.

1.5 Forskningsläge

Doktrinen utgör forskningsläget till största del. Det finns mycket material och forskning på beviskravet samt bevisvärdering. Det finns dock inga fullständiga verk som enbart behandlar indiciebevisning utan det rör sig om kortare avsnitt i nämnd doktrin. Forskningen på området är väldigt begränsat och därav blir rättspraxis ännu viktigare. Det finns ingen avhandling som berör uppsatsens ämne och frågeställningar.

1.6 Disposition

Efter den inledande introduktionen till ämnet som presenterats i avsnitt 1 följer avsnitt 2 som ämnar ge läsaren en överblick över viktiga bevisrättsliga utgångspunkter som ligger till grund för analysen. Därefter ges i avsnitt 3 en fördjupande bild av begreppet indiciebevisning samt de olika definitionerna och som används i doktrin. I avsnitt 4 redogörs för mål B 5952-21 och B 2354-22 utifrån tingsrättens, hovrätten och HD:s domskäl och bedömning. En fortlöpande analys av avsnitt 4 görs i förhållande till vad som angivits i kapitel 2 och 3. Uppsatsen avslutas sedan med att slutsatserna av den löpande analysen presenteras i kapitel 5.

2. Bevisning i brottmål

2.1 Fri bevisprövning, bevisföring & bevisvärdering

Svensk rätt bygger på principen om fri bevisprövning. Den fria bevisprövningen består dels av den fria bevisföringen, dels av den fria bevisvärderingen.⁶ Innan den fria bevisprövningen infördes i samband med 1942 års rättegångsbalk var det legal bevisföring som styrde processrätten. Den legala bevisföringen innefattade regler om vilka bevis som fick förekomma i en process och hur dessa skulle värderas.⁷ Principen om fri bevisprövning kommer till uttryck i 35 kap. 7 § rättegångsbalken (RB). En av anledningarna till att den fria bevisprövningen infördes var för att det ansågs vara ett säkrare alternativ än den legala bevisprövningen.⁸ Det uppmärksamade fallet ”Balkongmålet” NJA 2015 s. 702 belyser att det i vissa fall finns anledning att göra bevisprövningen på ett mer uppdelat sätt. I målet började HD med att värdera den bevisning som åklagaren åberopat för att styrka gärningsbeskrivningen för att därefter ta ställning till den tilltalades bevisning. Det är dock viktigt att värderingen av bevisning fortfarande sker med beaktande av alla omständigheter som har betydelse.⁹

Principen om fri bevisföring och principen om fri bevisvärdering utgör grundstenar inom den svenska processrätten. Enligt 35 kap. 1 § RB ska domstolen efter en samvetsgrann prövning av allt som förekommit avgöra vad som är bevisat. Lydelsen av paragrafen innebär att all slags fakta får läggas fram som bevisfakta i enlighet med principen om fri bevisföring.¹⁰ I Sverige är utgångspunkten att all bevisning är tillåten, men viss bevisning kan vara förenad med sänkt bevisvärde. Ett exempel är om beviset tillkommit på ett tveksamt sätt eller om vissa andra inskränkningar framgår av RB.¹¹

⁶ Dahlman (2018) s. 59.

⁷ Dereborg (1990) s. 7.

⁸ Lindell (2003) s. 86.

⁹ NJA 2015 s. 702.

¹⁰ Dahlman (2018) s. 59.

¹¹ Holmgård (2019) s. 33.

Enligt principen om fri bevisvärdering får rättskällorna inte innehålla regler om hur domstolen ska värdera bevisning. Det saknas regler om bevisvärdering i RB, vilket resulterar i att det är upp till domstolarna att själva värdera den bevisning som åberopats.¹² I praktiken har bevisvärderingen en normerande effekt trots att HD inte reglerar bevisvärderingen. Underrätterna tar vanligtvis efter av HD:s bedömningar och uttalanden som påminner om regler menar Dahlman.¹³ Bevisvärderingen är en stor del av bevisprövningen och har avgörande betydelse för om beviskravet anses uppfyllt.¹⁴

2.2 Beviskravet i brottmål

Beviskravet innebär den styrka som bevisningen måste ha för att ett påstått rättsfaktum ska kunna läggas till grund för en dom.¹⁵ Kravet som ställs på bevisningen för att en person ska bli dömd finns inte reglerat i RB eller annan lagstiftning. Holmgård anser att det är märkligt då det handlar om rättspolitik och inte borde vara en fråga för domstolen att avgöra. I stället för att reglera beviskravet i lagstiftning kommer det till uttryck i rättspraxis. Enligt rättspraxis ska det vara ”ställt utom rimligt tvivel” att det är gärningsmannen som begått gärningen. Det ska inte finnas någon alternativ gärningsman. Det får inte heller finnas andra möjliga förklaringar till händelseförloppet eller alternativa hypoteser.¹⁶ Det räcker inte att åklagarens bevisning gör det mer sannolikt att den tilltalade är skyldig än att denne är oskyldig.¹⁷ Om det i något avseende kvarstår osäkerhet efter att utredning och bevisning har lagts fram, kan det leda till att beviskravet inte anses vara uppfyllt.¹⁸ Kravet bygger på utgångspunkten att hellre fria skyldiga personer än att fälla oskyldiga.¹⁹ Det höga beviskravet härstammar från oskuldspresumtionen som är en del av bestämmelserna om en rättvis rättegång i 2 kap. 11 § andra stycket regeringsformen (RF) samt artikel 6 i den europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (EKMR). Uttrycket

¹² Dahlman (2018) s. 59.

¹³ Dahlman (2018) s. 59–60.

¹⁴ Holmgård (2019) s. 32.

¹⁵ Diesen (1994) s. 74.

¹⁶ Holmgård (2019) s. 93.

¹⁷ Dahlman (2018) s. 63.

¹⁸ NJA 2015 s. 702 p. 28 och 29.

¹⁹ Dahlman (2018) s. 63.

hellre fria än fälla kan användas som ett sätt att markera att bevisningen i det enskilda fallet inte är tillräcklig, men det kan inte användas som en generell bevisprövningsregel.²⁰ Svårigheterna med beviskravet är att det är en bedömningsfråga vilket i sin tur innebär att bedömningen kan skilja sig åt från fall till fall.²¹

Vad som krävs för att det ska anses vara ställt utom rimligt tvivel är omdiskuterat. Enligt justitierådet Torkel Gregow betyder ”rimligt tvivel” att det praktiskt sett ska framstå som uteslutet att den åtalade är oskyldig.²² Vad som menas med ”praktiskt sett” är fortsatt otydligt. Det är även viktigt att bedömningen inte grundas på en subjektiv känsla hos domarna, då brister rättssäkerheten.²³

²⁰ Holmgård (2019) s. 96.

²¹ Ibid. s. 95.

²² NJA 1996 s. 510.

²³ Dahlman (2018) s. 134.

3. Indiciebevisning

3.1 Historisk tillbakablick

Begreppet indicium uppkom i samband med den legala bevisteorin under 1800-talet och ansågs inte utgöra full bevisning. Det gick inte att fälla en person med bevisning som enbart grundats på indicier, utan det krävdes direkt bevisning.²⁴ Dereborg menar att indiciebegreppet inte har någon allmängiltig definition samt att det än idag finns skepticism mot indiciebevisning i brottmål.²⁵

3.2 Definition

I Sverige används vanligtvis termen ”indiciebevisning” som synonym till indirekt bevisning. Termen ”medelbar bevisning” används också i äldre doktrin. Utöver indiciebevisning finns även direkt bevisning. Direkt bevisning ger ett omedelbart stöd till bevistemat, medan indiciebevisning ger stöd åt bevistemat via mellanled. Ett exempel på direkt bevisning är ett ögonvittne som kan peka ut gärningsmannen.²⁶ Direkt bevisning har en omedelbar kausal relation till bevistemat och utgörs därför av direkta kopplingar till brottet.²⁷ Indiciebevisning utgörs av omständigheter som inte direkt hänförs till bevistemat men som ändå är relevant för bevisningen.²⁸ Indiciebevisning är till exempel att en mobiltelefon har registrerats på en mast i närheten av brottsplatsen. Bevisningen ger stöd för bevistemat att mobiltelefonen var på brottsplatsen vid tiden för brottet, vilket i sin tur ger indirekt stöd för bevistemat att den tilltalade var på brottsplatsen.²⁹

Dahlman belyser en viss problematik med distinktionen mellan direkt och indirekt bevisning. Dahlman menar att det inte finns någon direkt bevisning utan att allt handlar om mellanled och antaganden. För att ett vittnes berättelse

²⁴ Lindell (2005) s. 403.

²⁵ Dereborg (1990) s. 71.

²⁶ Dahlman (2018) s. 41.

²⁷ Diesen (2015) s. 209.

²⁸ Schelin (2007) s. 48.

²⁹ Dahlman (2018) s. 41.

ska ge stöd för bevisningen krävs till exempel att vittnet uppfattat situationen rätt och att vittnet inte ljuger. Därav är all bevisning på ett sätt att anse som indirekt eftersom det ingår i en beviskedja. Skillnaden mellan bevisning handlar om beviskraften. Indiciebevisning innebär vanligtvis att beviskraften är svag medan direkta bevis värderas som starka bevis.³⁰

Distinktionen mellan indirekt och direkt bevisning medför viss problematik, det har börjat blandas ihop med distinktionen mellan ”kausal” och ”strukturell” bevisning. Detta kan leda till en stor förvirring när olika begrepp används.³¹ Ekelöf använder termerna ”kausala” och ”icke-kausala” bevisfakta.³² Skillnaden mellan indiciebevisning och icke-kausala bevisfakta är att indiciebevisning rymmer både motiv och efterföljande handlingar. Icke-kausala bevisfakta skiljer sig då det enbart omfattar omständigheter som föreligger innan eller oberoende av brottet. Indiciebevisning och icke-kausala bevisfakta bör därav åtskiljas.³³ Enligt Ekelöf kan flera icke-kausala omständigheter samverka för att skapa ett direkt bevisstöd, liknande ett bevisfaktum. Ekelöf gör åtskillnad mellan bevisningen där bevistemat har ett orsakssamband med bevisfaktumet och bevisning där ett sådant orsakssamband inte existerar.³⁴ Diesens resonemang liknar Ekelöfs i att han menar att vissa omständigheter inte självständigt utgör ett bevisfaktum eftersom det brister i kausalitet mellan omständigheten och bevistemat.³⁵

Strukturell bevisning faller under termen indiciebevisning och används där olika faktorer vanligen tillsammans har bevisvärde för bevistemat på grund av överensstämmelsen mellan tema och indiciestruktur.³⁶ Syftet med den strukturella bevisningen är att lägga fram en bakgrund eller ett mönster som gör bevistemat förklarligt, motiverat och trovärdigt.³⁷ Ekelöf anser att

³⁰ Dahlman (2018) s. 42.

³¹ Lainpelto (2012) s.100–101.

³² Ekelöf, Edelstam och Heuman (2009) s. 24.

³³ Björkman m.fl. (1997) s. 25.

³⁴ Ekelöf, Edelstam & Heuman (2009) s. 215.

³⁵ Diesen (1997) avsnitt 1 & avsnitt 2.4, st. 1.

³⁶ Ekelöf & Boman (1992) s. 160.

³⁷ Ekelöf, Edelstam & Heuman (2009) s. 215.

strukturell bevisning inte ska ha ett lika högt bevisvärde som ett kausalt bevisfaktum. Den strukturella bevisningen saknar samband mellan beviset och bevistemat och bör därav endast användas för de subjektiva momenten.³⁸

Dahlman är kritisk till Ekelöfs metod då den enbart går att applicera på kausal bevisning där bevistemat har orsakat bevisfaktumet. Dahlman menar att detta är missvisande eftersom det enligt honom finns ett orsaksförhållande mellan bevisfakta och bevistema vid båda bevistyperna. Dahlman gör i stället distinktionen mellan bevisning som är spår av bevistemat och bevis som är betingelser för bevistemat, betingelsebevisning. Spår är orsakssambandet som sådant att bevistemat föregår spåret, spåret finns inte om inte bevistemat skett. Orsakssambandet är omvänt vid betingelsebevisning, betingelsen föregår bevistemat. Ett exempel är motiv, motivet fanns innan brottet begicks, det orsakades inte av brottet. Dahlman menar att det föreligger ett samband mellan bevistema och bevisfaktum.³⁹

Schelin delar till viss del Dahlmans uppfattning. Schelin menar att en möjlig förklaring till definitionen av indiciebevisning är att den sorts bevisning avser omständigheter som inte är direkt hänförliga till bevistemat. Indiciet är inte ett spår av den brottsliga gärningen i sig. Trots att indicier enligt Schelin och Dahlman inte är direkt hänförliga till bevistemat kan de vara relevanta och påverka sannolikheten för bevistemat.⁴⁰

I denna uppsats används termen indicium och indiciebevisning för att beskriva bevistypen. Enligt vad som framgår ovan finns det ingen klar och tydlig definition av indiciebevisning vilket gör att det blir problematiskt oavsett vilken term som används. Det står klart att indiciebevisningens funktion varierar beroende på hur den definieras.

3.3 Beviskravet i förhållande till indiciebevisning

³⁸ Ekelöf, Edelstam & Heuman (2009) s. 215.

³⁹ Dahlman (2018) s. 39–40.

⁴⁰ Ibid. s. 39–40.

Det kan i vissa fall anses vara rättsosäkert att döma en person enbart baserat på indiciebevisning. Ekelöf anser att strukturala bevis inte i sin helhet kan uppfylla beviskraven i de objektiva gärningsmomenten, det kan dock uppfylla kravet i de subjektiva gärningsmomenten.⁴¹

Lainpelto menar att direkt bevisning och indirekt bevisning inte är motpoler till varandra, utan snarare bara olika typer av bevisning. För att den tilltalade ska bli dömd måste det alltid vara ställt utom rimligt tvivel, oavsett vilken typ av bevisning det är som gör att det kravet är uppfyllt. Den sammanlagda bevisstyrkan måste alltid vara densamma. Resultatet av det blir att en person kan dömas trots att det enbart finns indirekt eller struktural bevisning i fallet, så länge det är ställt utom rimligt tvivel att den tilltalade har begått gärningen. Beviskravet skiljer sig därför inte när det gäller indiciebevisning i jämförelse med det vanliga beviskravet i brottmål.⁴²

⁴¹ Björkman m.fl. (1997) s. 30.

⁴² Lainpelto (2012) s. 140.

4. Rättsfall

4.1 Mordet vid busshållplatsen

4.1.1 Bakgrund till målet

I mål B 5952-21 skjuts WM till döds med flera skott vid en busshållplats i Märsta den 2 oktober 2020. På gärningsplatsen påträffas åtta patronhylsor. Enligt vittnesuppgifter avlägsnar sig gärningsmannen på en elsparkcykel bärandes en grön jacka. Patronhylsorna som påträffas på gärningsplatsen analyseras av Nationellt forensiskt center (NFC). Enligt resultaten talar de starkt för att det är AC:s DNA på tre av hylsorna (Grad +4). Det framgår även att det finns DNA från andra personer på de andra hylsorna, till exempel från CL som är WM:s flickvän. Utredningen visar att AC umgås i kriminella kretsar, där många personer använder samma vapen. AC påstår därför att han varit i kontakt med hylsorna vid ett annat tillfälle och att det är anledningen till att hans DNA återfinns på hylsorna. Det är alltså svårt att avgöra hur eller när AC:s DNA har hamnat på patronhylsorna.

Jackan som gärningsmannen bär vid gärningstillfället har stor betydelse för bevisprövningen i målet. Vid en husrannsakan av AC:s bostad så hittas en jacka som liknar den som bars vid gärningstillfället. Jackan undersöks av NFC och på jackan hittas DNA dels från AC dels blodstänk från WM samt tändsatspartiklar som överensstämmer med de tändsatspartiklar som återfanns på brottsplatsen.

4.1.2 Tingsrätten

Tingsrätten dömde AC för mord. Tingsrätten ansåg att bevisningen mot AC var ställd utom rimligt tvivel. De hänvisar till både jackan som hade AC:s DNA på sig samt blod från WM. Tingsrätten menar att det inte finns något som talar för att AC inte skulle vara gärningsman samt att det inte finns några alternativa gärningsmän. Elsparkcykeln tas även upp som bevisning. Det

framgår att AC äger och hade tillgång till en elsparkcykel vid gärningstillfället och enligt vittnesuppgifter användes en elsparkcykel av gärningsmannen för att fly brottsplatsen.⁴³

4.1.3 Hovrätten

Hovrätten friade AC från mord. Hovrätten instämmer i flera avseenden i tingsrättens bedömning av de enskilda bevisen och deras sammanvägda bevisvärde, men kommer ändå till andra slutsatser. Hovrätten tydliggör att det inte är någon som har sett händelseförloppet som har pekat ut AC som skytten samt att det inte finns någon annan bevisning som direkt styrker detta. Hovrätten ställer sig kritiska till att åklagaren enbart åberopat indiciebevisning. Domstolen menar att enligt rättspraxis finns det anledning att vara försiktig med att dra slutsatser i de fall där det enbart finns indiciebevisning.⁴⁴ Hovrätten menar att ett indirekt bevis inte i sig ensamt kan styrka en gärningsbeskrivning, men flera indiciebevis kan tillsammans bilda en struktur eller ett mönster som gör att den tilltalades skuld kan ställas utom rimligt tvivel. Enligt hovrätten måste bevisningen ha ett högt värde för att uppnå beviskravet i fall med indiciebevisning.

Hovrätten lägger vikt vid att AC kan ha hanterat ammunitionen vid ett tidigare tillfälle som sedan använts vid mordet. Då AC umgås i kriminella kretsar går det inte att utesluta att AC varit i kontakt med ammunitionen tidigare. Hovrätten ställer sig även kritiska mot jackans bevisvärde då den återfunnits i lägenheten fyra månader efter brottet.

Hovrätten belyser att det inte går att utesluta en alternativ gärningsman.⁴⁵

4.1.4 Högsta domstolen

4.1.4.1 Domskalet

HD bedömer att gärningsmannen bar den jacka som påträffades i AC:s bostad genom en sammanvägd bedömning av jackans utseende, tändsatspartiklarna

⁴³ B 367-21.

⁴⁴ NJA 1991 s. 56 och NJA 1999 s. 480.

⁴⁵ B 8398-21.

samt med hänvisning till WM:s blod som funnits på jackan. AC hävdar att han varken sett eller använt jackan tidigare, utan att hans DNA måste ha överförts mellan hans jacka och den gröna jackan i fråga. Av utredningen framkommer det att andra personer har vistats/bott i lägenheten, därav hävdar AC att jackan kan ha burits av någon annan vid gärningstillfället och sedan lämnats i lägenheten av någon som varit där. HD menar ändå att bevisningen starkt talar för att AC är gärningsmannen.

HD belyser att en kartong till en elsparkcykel hittats i AC:s bostad samt att en mejlkonversation visar att han köpt elsparkcykeln i september 2020. AC hade alltså tillgång till en elsparkcykel vid gärningstillfället.

Ett par mörka jeans påträffades i AC:s bostad och på jeansen hittades samma sammansättning av partiklar som de partiklar som bar spår av AC:s DNA. Enligt NFC talar resultatet varken för eller emot att jeansen varit i nära anslutning till skjutvapnet eller varit i kontakt med något annat vapenrelaterat. Det framgår även av övervakningsfilmen att gärningsmannen bar mörka byxor. Detta har ett begränsat bevisvärde enligt HD.

Det finns ingen direkt bevisning i form av vittne som sett gärningsmannens ansikte, dock har vittnen uppskattat gärningsmannens längd till mellan 180 och 185 centimeter. AC är enligt hans pass 171 centimeter lång, men HD betonar, liksom tingsrätten och hovrätten, att det är lätt att missbedöma en persons längd i den aktuella situationen. Samtliga instanser är eniga om att vittnesuppgifterna kring längd inte utesluter AC som gärningsman. Vad gäller kroppsbyggnad menar HD att AC:s kan anses överensstämma med den som syns på övervakningsfilmen.

Högsta domstolen delar tingsrättens och hovrättens bedömning att det är utrett att AC saknar alibi. Bedömningen baserades på AC:s telefon, vittnesuppgifter från BO som AC enligt utsaga skulle ha befunnit sig med under tiden för mordet, samt betalningstransaktioner.

Bevisningen som åberopas i målet är enligt HD indirekt, vilket innebär att det kan finnas alternativa förklaringar. Bevisningen måste vägas samman för att

få en helhetsbild och se hur de olika bevisen förhåller sig till varandra. HD tar upp att för att beviskravet ställt utom rimligt tvivel ska anses uppfyllt får det inte i något avseende kvarstå osäkerhet efter den åberopade bevisningen lagts fram, vilket framkommer i ”Balkongmålet”.⁴⁶ De starkaste bevisen som talar för att AC är gärningsman oberoende av varandra är DNA på patronhylsorna samt AC:s DNA på jackan som burits under gärningstillfället. Misstanken stärks genom omständigheter såsom att AC köpt en elsparkcykel två veckor innan skjutningen. På liknande sätt får även de mörka jeans som hittats hemma hos AC och som haft tändsatspartiklar på sig, betydelse. Vid en sammanvägning av bevisningen, framstår det som mycket osannolikt att samtliga omständigheter skulle föreligga även om gärningsmannen var någon annan än AC.

Försvaren tar upp två andra personer som eventuellt skulle kunna vara gärningsmannen. Den ena hade lämnat kvar ett pass hemma hos AC, men HD menar att det inte finns något annat som talar för att den här personen skulle vara gärningsman. Det kom in ett anonymt tips till polisen om den andra personen och att den personen skulle ha motiv att mörda WM, eftersom WM skjutit mot en lägenhet på samma gata som personen bodde på. HD konstaterar dock att det inte finns några andra indikationer på att den personen skulle ha skjutit WM utan det bygger på ett anonymt och kortfattat tips.

Vid en sammanvägning av bevisningen mot AC konstaterar HD att det är ställt utom rimligt tvivel att det är AC som är gärningsman. AC döms därmed för mord.

4.1.4.2 Skiljaktig mening

Petter Asp ställer sig skiljaktig till domen. Asp menar att det ska vara ställt utom rimligt tvivel att det är AC som skjutit WM, det räcker inte att bevisa att AC haft något med mordet att göra. Asp tar upp faktumet att AC:s DNA funnits på tre av patronhylsorna och menar att det har ett relativt begränsat bevisvärde. Anledningen till detta är att det även finns DNA från andra personer på patronhylsorna vilket betyder att DNA kan förekomma utan att det

⁴⁶ NJA 2015 s. 702 p. 28 och 29.

automatiskt innebär att personen är skytten. Asp lägger vikt vid informationen som framgått att AC innehaft ammunition och förmedlat vapen till åtminstone en person tidigare och därför är det möjligt att AC:s DNA hamnat på patronhylsorna i ett tidigare skede.

Asp tar även ställning till jackan som återfanns i AC:s lägenhet. Att jackan hittats i AC:s lägenhet tillsammans med bevisvärdet som de övriga indicierna har, leder till att bevisvärdet blir högt. För att kunna döma AC enbart med stöd av indicier krävs det att det inte finns något utrymme för att någon annan kan vara gärningsman. Jackan hittas i lägenheten först fyra månader efter gärningstillfället och det saknas bevisning kring hur eller när jackan hamnat där.

Asp lägger även vikt vid det anonyma tips som inkommit till polisen innan AC ens aktualiserades i utredningen. Det finns SMS-konversationer mellan den personen och AC som tyder på att den personen haft tillgång till en elsparkcykel samt befunnit sig i området under tiden för mordet. I utredningen framkom det även att WM eventuellt kunde kopplas till en skjutning på den gatan där den utpekade personen ska ha bott, vilket hade kunnat utgöra ett motiv. Asp anser att utredningsåtgärderna som vidtagits varit begränsade.

Längden som vittnet uppgett på gärningsmannen är något som Asp belyser. Vittnet såg händelseförloppet på nära håll och uppgav att gärningsmannen var ungefär tio till femton centimeter längre än vad AC är. Det går inte att utesluta att vittnet kan ha sett fel eller haft svårt att uppskatta längden under händelseförloppet men det väcker ytterligare tvivel kring om AC är skytten.

Sammantaget så anser Asp att bevisningen i målet inte kan utesluta att skytten är någon annan än AC och att det därför inte är ställt utom rimligt tvivel att AC är skytten. Asp menar att AC därför ska frikännas.

4.1.5 Delanalys

Det har enligt HD förelegat indicier med högt bevisvärde vilket tillsammans var tillräckligt för en fällande dom. Domstolen nämner att viss bevisning kan ha ett svagt bevisvärde när det står för sig, men vid en sammanvägd bedöm-

ning kan det få en större betydelse för bevisvärderingen. HD använder en metod som liknar en ”tvåstegsprövning” av bevisningen. När ett bevisfaktum anses vara fastställt, används det sedan som grund för bevisprövningen av ett rättsfaktum tillsammans med andra bevis. Metoden tillämpas bland annat på jackan. Detta kan tolkas som att HD har en relativt flexibel syn på skillnaden mellan bevisfakta och rättsfakta. Det anses utrett enligt HD att den jacka som påträffas i lägenheten var den som gärningsmannen bar vid gärningstillfället. Därefter utgår HD från detta när de bedömer jackans betydelse för bevis temat att AC är gärningsman. Tillvägagångssättet kan ifrågasättas då det blir en slags beviskedja där en bedömning har betydelse för efterföljande bedömning. Viss problematik uppstår då HD utgår från en premiss som säker vid den fortsatta bedömningen av bevisets värde för bevis temat.

Som tidigare nämnts förekommer det en rad olika synsätt på hur olika bevis typer ska kategoriseras samt definieras. Indiciebevisningen är en del av den problematiken eftersom det inte finns någon tydlig definition av begreppet. För att kunna genomföra en undersökning av hur domstolar värderar indiciebevisning är definitionen viktig. Utan en definition är det svårt att veta vad domstolen syftar på när de använder begreppet. HD verkar inte ha reflekterat över de olika definitioner och begrepp som finns. HD använder begreppet indiciebevisning och indirekt bevisning och ger en definition av begreppen. HD konstaterar att det saknas omedelbara samband mellan beviset och det som påstås i gärningsbeskrivningen. Det blir lätt att direkt bevisning kopplas till stark beviskraft och indiciebevisning till svag. Hovrätten ställer sig försiktig till att dra slutsatser i fall där det enbart finns indiciebevisning. Ingen tydlig definition av begreppet anges av hovrätten utan snarare några korta exempel på vad som kan vara indirekt bevisning. Det bör tilläggas att tingsrätten inte tagit ställning till definitionen av indiciebevisning.

Att HD redogör för hur indiciebevisningen har använts och bevisvärderats är väsentligt för att kunna garantera rättssäkerhet. I det aktuella fallet var indicier tillräckligt för en fällande dom av HD och det är av stor betydelse att dom-

stolen tydligt redogör för de olika bevisen och sedan gör en sammanvägd bedömning. HD gör detta bra då de tydligt och strukturerat går igenom metoden för bevisprövningen.

Petter Asp, skiljaktig i HD, värderar bevisningen annorlunda. Asp och hovrätten menar att AC:s DNA som återfunnits på patronhylsorna har ett begränsat bevisvärde eftersom även andra personers DNA hittats. Asp och hovrätten lägger vikt vid att AC umgås i kriminella kretsar och har hanterat vapen tidigare. Sammantaget går det därför inte att utesluta att AC kommit i kontakt med patronhylsorna vid ett annat tillfälle. De ställer sig även kritiska till jackan som återfunnits i AC:s lägenhet och menar att den hade haft ett högt bevisvärde om den hittats direkt efter gärningstillfället, men då jackan först återfunnits fyra månader senare finns det många andra omständigheter som även måste beaktas som gör att bevisvärdet minskar. Asp anser att utredningen brustit i att följa upp inkomna tips om alternativa gärningsmän. Därutöver ska även vittnesuppgifterna om gärningsmannens längd beaktas, dock med ett begränsat bevisvärde. Hovrätten och Asp menar att det är fullt möjligt att skytten var någon annan än AC.

Att hovrätten friar medan HD fäller visar på bristerna i bevisprövningen och bevisvärderingen. Det kan tolkas som att hovrätten ogillat åtalet efter att ha avfärdat enskilda bevis utan att göra en samlad bedömning vilket enligt HD är fel. Hovrätten hade kunnat göra det tydligare att det görs en sammanvägd bedömning av all bevisning, det framgår inte tydligt. HD gör en noggrann prövning av enskilda bevis för att sedan göra en samlad bedömning av alla indicier och på så sätt uppnå beviskravet ställt utom rimligt tvivel. Det kan vara det argumentet som är anledningen till att hovrätten och HD:s domar skiljer sig åt.

4.2 Försök till mord på Årsta torg

4.2.1 Bakgrund till målet

I mål B 2354-22 "Försök till mord på Årsta torg" befinner sig MA, AS och KW vid Årsta torg och Folkets hus. De hade lärt känna TP som arbetar som

vaktmästare på Folkets hus. TP lät ungdomarna vistas i en källare i ett bostadshus i närheten. På eftermiddagen den 12 april 2019 befinner sig ordningsvakterna JA och DG på Årsta torg då de fått uppgifter om att ett gäng ungdomar skapade otrygghet på torget genom hotfullt beteende och brukande av narkotika. MA och AS var två av de personer som uppträdde hotfullt. Ordningstvakterna avvisade MA och AS då de rökt cannabis på torget. Ungefär en timme efter avvisandet blev ordningstvakterna beskjutna med ett skott i deras tjänstebil. Kulan träffade DG:s byxor men ingen kroppsskada uppstod. Vid undersökning av bilen hittas kulan och strax efter skjutningen hittas även en tårgas- eller signalpistol som hade gjorts om till ett skjutvapen i den källare där MA och AS brukade vistas. Två stycken ”buffar” hittades även i källaren.

4.2.2 Tingsrätten

Tingsrätten frikände MA, AS och KW från försök till mord av ordningstvakterna. Resonemanget grundas i att det inte gick att utesluta andra gärningsmän samt att det inte ansågs vara klarlagt till vilken grad som MA, AS och KW varit involverade.⁴⁷

4.2.3 Hovrätten

Hovrätten belyser att åklagarens bevisning till stor del bygger på indiciebevisning och att indirekt bevisning inte ensamt kan styrka en gärningsbeskrivning men att de tillsammans kan ställa en tilltalads skuld utom rimligt tvivel.

Åklagaren som överklagande den friande domen justerade gärningsbeskrivningen i hovrätten genom att inte ange vem av de tre som avfyrat skottet mot bilen. Hovrätten fann det utrett att det var AS som sköt mot bilen samt att gärningen genomfördes gemensamt och i samförstånd med MA. Hovrätten dömde därför både MA och AS för försök till mord. Hovrätten frikände KW för försök till mord men dömde honom för grovt vapenbrott.⁴⁸

4.2.4 Högsta domstolens domskäl

⁴⁷ B 5969-19.

⁴⁸ B 10649-19.

Åtalet bygger till stor del på att MA och AS utförde gärningen som en direkt följd av att de blivit avvisade från Årsta torg. Ett starkt motiv har ett bevisvärde samt kan stärka den övriga bevisningen i fallet. Det krävs dock att det finns bevisning som binder de tilltalade till gärningsmomentet. Filmer från övervakningskameror samt vittnesförhör med ordningsvakterna, poliser och anställda vid Folkets hus är en del av den bevisningen som åberopats för att stärka motivbilden. Filmerna från kamerorna som ordningsvakterna bar i samband med avvisningen visar på en upprörd och ifrågasättande stämning. I slutet innan MA och AS lämnade torget var dock stämningen lugn. HD menar att stödet för motivbilden inte är särskilt starkt.

NFC har analyserat vapnet som hittades i källarlokalen, tomhylsan som hittades vid amfiteatern och den kula som återfunnits i bilen. Resultatet talar starkt för att patronhylsan är avlossad i pistolen (Grad +3) och i någon mån för att kulan är utskjuten från pistolen (Grad +1). HD finner att detta utgör så stark bevisning att det är klart att det vapnet som påträffats i källarlokalen är det som användes vid skjutningen på torget.

Angående MA:s och AS:s tillgång till vapnet bygger åtalet på att de anskaffat vapnet tillsammans och i samförstånd genom att hämta det i källarlokalen. KW:s DNA påträffades på vapnet och av filmer från KW:s telefon och vittnesuppgifter framgår det att det fanns ett vapen i den umgängeskrets som KW, MA och AS tillhörde och att det hade likheter med det som påträffades i källarlokalen. Det framgår även att det främst var KW som förfogade över vapnet. Det är klart att ungdomsgänget hade tillgång till källarlokalen i fråga utifrån uppgifter som TP lämnat.

Teknisk bevisning visar att MA ringt till KW i anslutning till avvisningen från torget samt att KW ringt MA 20 minuter senare. Det framgår även att både MA:s och AS:s telefoner förflyttats till en telemast nära källarlokalen i samband med detta. MA förklarade även att TP släppt in honom i källarlokalen men att besöket enbart var för att hämta cannabis. TP meddelade även i sitt förhör att han släppt in en eller två personer i lokalen men var osäker på om det var MA och KW eller bara MA. Kommunpolisen TL uppgav information

om att TP ringt strax efter han släppt in personerna i lokalen sagt att det var MA och AS som hade släppts in. HD anser därav att det står klart att MA och AS besökt källarlokalen strax efter avvisningen.

HD redogör för faktumet att det inte finns något starkt stöd för att vapnet förvarades i källarlokalen före skjutningen och att det var anledningen till att de tilltalade kontaktat KW och TP innan skjutningen.

MA och AS hävdar att de befunnit sig på ett café vid tidpunkten för gärnings-tillfället. Utifrån vittnesförhör med tre personer som befunnit sig på caféet framgår att MA varit på caféet någon gång runt 17-tiden, men det går inte att klargöra ifall detta var före eller efter skjutningen. Det är även oklart om MA befunnit sig där själv eller med sällskap. Ingen av vittnena har sett vem som avfyrat skottet. Vittnena angav att personen som avfyrat skottet var mörklädd och hade en nättare siluett. Gärningspersonen var maskerad och begav sig ner för en trappa efter skottlossningen i riktning mot Bränningevägen, där källarlokalen är. Det går inte att dra några slutsatser utifrån vittnesuppgifterna om personens identitet och därav anses bevisvärdet vara begränsat. Det bör dock tilläggas att beskrivningen av gärningspersonens kroppsbyggnad skulle kunna överensstämma med MA, men inte med AS.

På buffarna som hittades i källarlokalen påträffades KW:s DNA på båda och även MA:s DNA på den ena.

I samband med att AS greps hittades fyra tändsatspartiklar på hans vänstra hand varav tre av dem överensstämde med den sammansättningen som fanns i patronen som påträffades. Utifrån NFC:s analys talar resultatet varken för eller emot att AS varit i nära anslutning till vapnet när det avfyrats (Grad 0). Tändsatspartiklar hittades även på MA:s kläder som även de överensstämde med patronen som hittats, dock är NFC:s slutsatser även här att det varken talat för eller emot (Grad 0).

Sammantaget menar HD att bevisningen talar för att MA och AS, eller någon av dem, varit inblandade i skjutningen. Bevisningen måste dock vara ställt utom rimligt tvivel på individnivå. HD konstaterar att det i detta fall finns

utrymme för alternativa gärningspersoner. Det går inte att utesluta att ingen annan varit delaktig i gärningen och inte heller kan det dras några slutsatser om MA:s och AS:s inblandning. Därav är det inte ställt utom rimligt tvivel att MA och AS gjort sig skyldiga till försök till mord.

4.2.5 Delanalys

Domstolen redogör för begreppen direkt (kausal) samt indirekt (strukturell) bevisning och säger att indirekt bevisning även kallas för indiciebevisning. HD fastställer att det inte finns krav på direkt bevisning för att åtal ska bifallas utan även i situationer med enbart indiciebevisning kan det samlade värdet uppfylla beviskravet. HD gör ingen distinktion mellan begreppen vilket Lainpelto anser vara problematiskt då de skiljer sig åt till viss del.

I det aktuella fallet konstaterar HD att åtalet grundar sig på en hypotes om att MA och AS hade ett motiv att utföra handlingen eftersom de avvisats från Årsta torg. HD ansåg att motivet kunde ha ett bevisvärde om utredningen visade det, men framförallt stärka värdet av den övriga bevisningen.

När det är flera personer som påstås ha deltagit krävs det tillräcklig bevisning på individnivå för att beviskravet ska anses vara uppfyllt. Här gör HD återigen en ”tvåstegsprövning” genom att fastställa att det vapen som påträffats i källarlokalen var det vapen som använts av skytten vid gärningstillfället. Grunden till det konstaterandet var NFC:s bedömning. Frågan är hur säkert det är att dra slutsatser utifrån uttalandet från NFC på grund av Grad + 3 samt Grad + 1. Här gör inte HD någon djupare analys eller motivering. Antaganden av domstolen kan påverka det slutgiltiga bevisvärdet vilket gör det oerhört viktigt att alla bedömningar är noggrant motiverade.

HD konstaterar även efter liknande ”tvåstegsprövning” och utifrån flertalet indicier att MA och AS i anslutning till avvisandet fått tillgång till källarlokalen där vapnet hittats efter skottlossningen. Det fanns dock inget starkare stöd för att vapnet förvarats där före skjutningen eller att MA och AS hämtat vapnet där innan.

HD lägger inte heller någon större vikt vid vittnesuppgifter då det inte gått att dra några slutsatser om personens identitet utifrån det. Det ansågs därav ha ett begränsat bevisvärde.

Vid den sammanvägda bedömningen som görs konstaterar HD att bevisningen talar för att i vart fall någon av MA och AS varit inblandade i skjutningen. Det krävs bevisning på individnivå att det är ställt utom rimligt tvivel att personen är gärningsman eller på annat sätt medverkat till gärningen, vilket HD inte ansåg att det fanns. Domstolen ansåg även att det fanns utrymme för att alternativa gärningsmän varit involverade i händelsen. Det ansågs alltså inte vara ställt utom rimligt tvivel.

I båda rättsfallen gör HD en noggrann bevisprövning av den individuella bevisningen för att sedan göra en samlad bedömning. HD:s bedömning blir prejudicerande för hur underrätterna ska gå tillväga i mål med enbart indiciebevisning. Till viss del kan detta ses som problematiskt då det i Sverige råder fri bevisprövning. Av vikt blir hur högt dessa prejudikat värderas, om de efterlevs och då blir en del av bevisprövningen. Det finns en risk att bevisprövningen blir mer lik den legala bevisteorin än den fria bevisprövningen om HD:s prejudikat ska följas på detaljnivå.

5. Diskussion och slutsats

Uppsatsen har belyst otydligheten som finns med begreppet indiciebevisning och den delade bilden kring definitionen. Det råder förvirring när olika begrepp och definitioner används i doktrin och av domstolar. I rättsfallen som analyserats slår HD fast vilken definition de utgår ifrån när de använder sig av begreppet indiciebevisning. Det hade dock varit önskvärt med en mer djupgående definition och motivering.

Att HD tar upp mål som rör bevisfrågor hör inte till det vanliga. Det är viktigt att domstolen är försiktig vid skapandet av prejudikat när det handlar om bevisprövning för att inte rubba den fria bevisprövningen.

Utifrån analysen av rättsfallen går det att fastställa att HD formulerar ett viktigt konstaterande specifikt för bevisvärderingen i fall med indiciebevisning: den samlade styrkan i bevisningen är beroende av styrkan i varje enskilt bevis, hur många bevis det finns och hur bevisen förhåller sig till varandra. Det bör dock påpekas att det inte är nya revolutionerande tankar från domstolen men det är värdefullt att det formuleras så pass tydligt. Det kan hjälpa underrätterna i sin bedömning att de har en tydlig struktur att förhålla sig till. Det är dock viktigt att HD:s uttalande inte begränsar den fria bevisprövningen, utan det ska fortfarande anpassas till varje enskilt fall.

HD tar även upp att om flera indicier oberoende av varandra talar i samma riktning (fristående och samverkande bevis) är det samlade bevisvärdet av bevisen högre än summan av bevisvärdena för respektive bevis. Det är detta resonemang som kan möjliggöra för fler fällande domar i mål som enbart bygger på indiciebevisning. Tidigare har indiciebevis, som i sig själva inte varit starka, avvisats på grund av att de saknat bevisvärde. Domstolens uttalande kan möjliggöra för svaga bevis att få ett högre bevisvärde.

Något som kan ifrågasättas är HD:s upprepade användning av tvåstegsprövningar av bevisning, ett bevisfaktum anses utrett och läggs sedan till grund för bevisprövningen av ett rättsfaktum tillsammans med andra bevis. HD tillämpar denna metod såväl vad gäller jackan i det första målet samt vapnet och

tillgången till källarlokalen i det andra målet. Det kan vara farligt i det hänseendet att en premiss leder till en annan, då är det viktigt att den första premisen som domstolen utgår ifrån är fastställd, annars riskerar domstolen att bygga upp ett resonemang som grundar sig i något felaktigt och då fallerar hela argumentet.

Det är den tydliga strukturen i domarna som är det värdefulla. Först ska värdet av varje bevis prövas, och sedan görs en samlad prövning där olika bevis kan samverka och därmed förstärka varandra. HD lägger vikt vid utredningskravet som innebär att bedöma om alternativa hypoteser är möjliga eller inte. Petter Asp som var skiljaktige i målet med skjutningen vid bushållsplatsen, ansåg att utredningen var bristande i att följa upp alternativa hypoteser.

Egentligen innehåller HD:s resonemang om bevisprövning inte något nytt eller uppseendeväckande som påverkar den gällande rätten. Det är en välskrivna redogörelse för viktiga aspekter av en bevisprövning. För HD och framtida underrättsdomar som tar intryck av HD, är det intressanta i dessa fallen själva bevisprövningen: att den är strukturerad, saklig och öppen.

Källförteckning

Litteratur:

Björkman, Johanna, Diesen, Christian, Jonsson, Peter & Forssman, Fredrik (1997), *Bevis-Värdering av erkännande, konfrontationer, DNA och andra enskilda bevis*, Norstedts Juridik.

Dahlman, Christian (2018), *Beviskraft- Metod för bevisvärdering i brottmål*. 1 uppl., Norstedts juridik.

Dereborg, Anders (1990), *Från legal bevisteori till fri bevisprövning i svensk straffprocess*, Juridiska fakulteten vid Stockholms universitet.

Diesen, Christian (1994), *Bevisprövning i brottmål*. 1 uppl., Juristförlaget.

Diesen, Christian (2015), *Bevisprövning i brottmål*. 2 uppl., Norstedts Juridik.

Ekelöf, Per Olof, Boman, Robert (1992), *Rättegång*. Fjärde häftet., Norstedts Juridik.

Ekelöf Per Olof, Edelstam, Henrik, Heuman, Lars (2009), *Rättegång*. Fjärde häftet, 7 uppl., Norstedts Juridik.

Holmgård, Lars (2019), *Bevisning i brottmål*. 1 uppl., Norstedts Juridik.

Kleineman, Jan (2018), *Rättsdogmatisk metod*, i: Nääv, Maria, Zamboni, Mauro (red), *Juridisk metodlära*. 2 uppl., Studentlitteratur AB.

Lainpelto, Katrin (2012), *Stödbevisning i brottmål.*, Jure Förlag.

Lindell, Bengt (2003), *Civilprocessen*. 2 uppl., Iustus Förlag.

Lindell, Bengt, Eklund, Hans (2005), *Straffprocessen*. 1 uppl., Iustus Förlag.

Schelin, Lena (2007), *Bevisvärdering av utsagor i brottmål*. 1 uppl., Norstedts Juridik.

Övrigt

Brottsförebyggande rådet 2020:4, *Dödligt våld i den kriminella miljön*.

Nordqvist, Carl (2021), *Vad krävs för att fälla någon för mord?- Riksåklagaren hoppas på HD*. Norstedts Juridik, tillgänglig på <<https://www.nj.se/nyheter/vad-kravs-for-att-falla-nagon-for-mord-riksaklagaren-hoppas-pa-hd-1>> (besökt 2023-05-02).

Rättsfallsförteckning

Tingsrätten

B 367-21.

B 5969-19.

Hovrätten

B 8398-21.

B 10649-19.

Högsta domstolen

B 2354-22.

B 5952-21.

NJA 1991 s. 56.

NJA 1999 s. 480

NJA 2015 s. 702.